

ECCLESIASTICAE HISTORIAE
Liber Nonus.

Desimulata indulgentia. Cap. L

An. Do. 312.
Maximinus
in Oriente.

Viuismodi editis Imperialibus per omnem locum Asia Ponticę propositis, uelut ex ingentibus tenebris subitum lumen refulit. Sed Maximinus, qui in Orientis partibus Cesaris tyrannidem potius quam locum tenebat, tanquam crudelitatis suae materiam sibi subtrahi non ferens, cum ei displiceret edictum, nec tamen auderet obliterare, proponi publicę legem, & omnibus in noctuam non patitur, uerbo tamen iudicibus praecepit, inducias Christianos Sabinus praenatis interim dare. Sed Sabinus, qui per illud tempus prefecturę culmen gerebat, omnium prouinciarum iudicibus scribens, & prelatam Imperatoris inferens legem, manifestum efficit cum dictis id quod Maximinus obfucare tentauerat. Iudices uero per singulas ciuitates edicta mitentes, legemq; praferentes, relaxati cunctos qui tenebantur in carcere, quiq; in metallis, aut quibus libet vinculis affluerabantur, omnes abscedere liberos iubent. Quibus ita gestis, uelut post nimiam tempestatem, si solis splendor celo reddi noua rerum fuisse ac terris, duces populi nostri per singulas quasq; urbes frequenter conuentus, ecclisia inflaurare, concilia agere, sacerdotia reparare, similes Christianos, gulas quasq; ecclesiastis, si cui quid deesse uidebatur, instruere. Quae cum ita gererentur, stupor ingenii habebat infideles gentilium, de tanta tamq; subita conuersione rerum, ita ut admiratione ipsa fateri congererent, magnum & solum Deum uerum esse quem Christiani colunt. Non rorū uero si quis in agonibus fideliter & uiriliter perdurauerant, cum omnī fiducia & leticia Christiani agebant. Si qui uero languidus & ignavus egerant, cum omni humilitate liberantur & supplicatione medicinam poscerent ab his qui incolentes perfilarerant proferabant, & per eos reprobriari sibi omnipotenter Deum supplicant, iam uero illi qui de metallis fuerant relaxati, uenientes per urbes singulas, magnanimi sublimisq; incedebant, & ineffabilem laetitiam atq; exultationem Dei ecclisia exhibebant, toto itineri per plateas quoq; ciuitatum & uicos cum psalmis ac hymnis digredientes, ita ut stupenter & magnificaretur Deum hi qui eos paulo ante uictos & catenatos trahi in metallis uiderant, latos uero nunc atq; exultantes cernebant ad propria remeare. Ex quo etiam ipsi qui prius infelix nobis uidebantur & aduerteri, tunc subite conuersio nis miraculo congratulabantur nobis, & communem sibi ducebant laetitiam nostram. Verum eū hæc ita in agri & uicis & urbibus agerentur, & pro reddita sibi pace Christianorum populi modesta exultatione gaudent, totius boni iniunctus tyrannus ferre non potuit, quin insita sibi nequitur rabie gaudia ista subrueret.

De posteriori Maximini Imperatoris peruersione.

Cap. II.

An. Do. 313.

Etenim Maximinus, quem in Orientis atq; Aegypti partibus tyrannus Christiani dem tenere supra diximus, sex non amplius menses passus est nostros prohibentur in pace perfilere, & protinus quicquid ad obturbanam eam nancisci potuit, molitur. Igitur primo prohibere nostros per occasiones quasdam Antiochenae ad cemiteria conuenient. Tum deinde nequissimos quosdam Antiochenas urbium uiros instigat legationem mittere aduersum nos, depositentes curatores urbium, quendam curatorem Antiochenę urbis, prauingenij hominem, pessimisq; propositu. Sed & alios per singulas ciuitates similiter deterritos

LIBER NONVS.

317

timos cives ad simile facinus impellit, & ex omnib; prouinciis huiuscmodi legatione dirigiri coponit. Multaq; alia aduersum nos speciali quodā odio & obstinata coniunctione machinat, donec omni modo mala que iam quieuerat, renouaret. Mala mens, malusq; animus, uelut sitim quandam & famē le patiputabat, nulli lanari carnes ciuium, & sanguinē eorum profundi uideret.

De simulacro quod nuper apud Antiochiam fuerat consecratum. Cap. III.

Intra se occassōnem maximā ratus est ex eo, quod apud Antiochiam An. Dom. 314. chia sum lacrum quoddam ueris amicis nuper consecratum, arib; quibus Jupiter Philida magis & impuris consecrationib; ita compositum est, ut falleret oculos, hoc est amiosuuentis. Et portata quadam ostentare uideretur, ac responsa proferre, citius praes. Idq; omnib; & ipsis Imperatorib; pro certo confirmatur. Quid posteaquam ab uniuersis creditum est, afferuerat itē Deus ille dedisse responsa, ne Christiani in urbibus habitarent, neq; in uiciniis iubis locis, sed quanto fieri potest longius fugarentur. Quibus cognitis omnes qui ubiq; erant sub Tyranni regno per urbes ac prouincias singulas, sc̄iētes gratum hoc esse apud eum, similem de Christianis sententiam ferunt. Et misis ad eum legatis, ea de Imperatore impetrant, quae ut petrerent ab ipso fuerant inuitata.

De sententijs que aduersum nos late sunt. Cap. IIIII.

Tum uero rursus aduersum nos persecutionis rabies instaurat, & Maxi. An. Dom. 315. minus interim summa instanta per urbes singulas & prouincias sacer. Sacerdotes itē doles simulariorum ac pontifices statutis, mulierib; eos honorib; & muris ornatur. nobis præficiunt, & omnia prorsus diligenter agit, quatenus cunctos beneficiorib; ornatur. eis suis preueniat, ut per haec promptiores eos efficeret in odia & necesse Christianorum. Idq; eo magis obtinebat, quoq; gratiam sibi duceret eum, quem ergostros saeuorem nequitoremq; sensisset.

De adi. Christi apud Pilatum falso confitit. Cap. V.

Et quāvis ei agere cuncta ex sententia siceret, quippe qui iā sibi etiā Au-
gusti concessam præsumperat dignitatē: uideri tamē uult, quod ali-
quid iustis haec rationibus agat. Confititur Acta quædam, uelut ad Acta Christi
Pilatum de Saluatorē nostro habita, in quib; aduersum Christum omnis bla- apud Pilatum
sphæma conscribitur. Qua acta per omnes regni sui prouincias prelato edi confitit.
eo, mitti precipit, & per urbes singulas, per uicos, per agros etiam proponit:
præceptoribus quoq; puerorum tradi iubet, uti pro his qua ad meditandū. Hoc ueneno
uel ad ediscendum dictere solent, haec tradant pueris memoria cominēdan pueros infici-
da. Cum uero haec ita per omnem locum diligentē nequitia gererentur, Dux cupiebat.
Damasci, cognita Imperatoris sui erga Christianos libidine, & ei placere in-
tulit, studens, indignissimas quasdam mulierculas de triuio cōquisitas, sisti-
sibi facit, & agitari in his plurimam questionem, per quā cogere eas Actis
proficeret, fusile se quondam Christianas, & scire quod inter ipsa mysteria eo
rum, spura quedam & impura committerentur. Aliaq; huiuscmodi flagi-
tia, que nec audire quidem bonus quisquam pateretur, mulierculas actis
prosequebitur, eaq; conscripta ad Imperatorem referit. At ille proponit ea ni-
hilominus per singulas quasq; urbes ac prouincias iubet, quamvis Dux il-
lenon in longum tali fraude gauis sit. Breui namq; quadam infania de pe-
rationis incensus, in exitum uitæ sive proprias sibi intulit manus.

De his qui eo tempore martyres exilierunt. Cap. VI.

Nostrorum uero rursus fuga, rursus persecutio, & supplicia renouant Post Halcyon
tur, iudices prouinciarū tanquam gratū aliquid ex hoc Imperatori exhibi-
niā persecutio.

GG benes,

ECCLÉSIASTICAE HISTORIAE

bētes, in nostris atrocis defēctūre. Igitur apud Tyrum Phoenicis m̄bētes
quidam iuuenes correpti, cum se Christianos esse conſiderentur, beliſſis sub
ſiguntur: cum quibus & Syluanus episcopus quadraginta annis fūctus
facerdotio, uir mansuetudine animi, & ipsa ſancteitate uenerabilis. Pet
idem tempus etiam Petrus, de quo ſupra memorauimus, Alexandrina ur
bis episcopus, per omnia insignis, & omnibꝫ uirtutibꝫ adornatus, in ſcriptu
ris uero diuinis, & in uerbo Dei, priorum nullo inferior, prudentia quoque
ſingularis, & in omnibꝫ perfectus, uere ſacerdos & hostia Dei ſubito rapitur,
& tanquam ex Maximini praecēto capite obtruncantur. Cum quo ſimil &
alii plures ex Aegypto episcopi trucidantur. Lucianus quoqꝫ uir, moribus
continet, & eruditione p̄cipuus, Antiochenus p̄ſbyter, cum ad tribu
nū iudicis fuſſet adductus: Cur inquit ad eum Praef. uir rationabilis &
& prudens ſequeris ſectam, cuius non potes reddere rationē? Aut ſi eſt al
qua, audiamus. Tā ille data ſibi facultate dicendi, huiusmodi orationem
de fide noſtra habuisse dicitur: In occulō nō eſt, quōd nos Christiani quem
colimus. Deus unus eſt, per Christū nobis annunciatus, & per ſpirituſum lan
cium noſtriſ cordibꝫ, inſpiratus. Non enim ſicut uos putatis, humanae li
tus perſuadionis errore conſtringimur, nec indiſcuſſa (ut alii) parentum tra
ditione decipimur. Aut non nobis de Deo, Deus eſt. Nerg enim poſſet ſubli
mis illa maiestas ſenſibꝫ humani mentis illab̄i, niſi uel ſpirituſum ſui uitiae de
lata, uel uerbi ac ſapientiae ſue interpretationibꝫ indicata. Fator, era uimus
etiaſt aliquando: & ſimulacra que ipſi fiximus, deos coeli ac terrae put
bamus autores: fed arguebat eos fragiliſ ſubſtitutae ſura à nobis p̄putata con
ſecratio. In quibꝫ tantum uenerationis inerat, quantum de coris manu con
tuliffet artificum. Verūm omnipotens Deus ille, que non noſtriſ manibꝫ ſi
ctum, ſed cuius eſt eſte ſigmetum, errores miferitatiſ humanos, fa
pientiam ſuam misit in hunc mundum, carne uelitam, que non doceſt De
um, qui cœlum feciſſet & terram, nō in manu faciſt, fed in aternis ſequentiis inuitu
bilis. requiriendū. Vita etiam nobis leges, ac disciplinae praecēto constituit,
ſeruare paſtimoniā, paupertate gaudere, mansuetudine colere, ſtude repaci,
puritatē cordis amplecti, patientiā custodire. Sed & omnia hec que nō ad
uerſum nos geritis, uentura nobis eſt pradixite, educēdos nos ad reges, &
ante tribunalia iudicium ſtatueritis, ac uelut uictimam iugulid̄o. Lide eſt
deniqꝫ, quod & ipſe qui erat immortalis, utpote uerbum & ſapientia Dei,
mortis p̄ebruit, quo nobis in corpore poſitus, patiētia p̄bret exemplū.
Sed nec noſta morte decepit, quibꝫ poſt tertium diē reuurrexit: non ut iſa
Acta Pilati ad quae nunc falsoſ conſcribuntur continentia acta Pilati, ſed innocens, immacu
lus Christi latus & purus, ad hoc ſolū morteſ ſucepit, ut ea uincereſ ſuſredo. Qua
confutatio libet ait dico, non ſunt in obſcuro geſita loco, nec teſtibꝫ indigent. Parſ penē mun
di iam maior huic ueritati adſtipulatuſ: uerbiſ integræ: aut ſi in hiſ aliquid
ſuſpectuſ uideſt, conſteſtatur de hiſ etiam agrefiſ manu, ignara ſigmen
ti. Si minus adhuc creditur, adhibeo uobis etiam loci ipſius, in quoſ geſi
ta eſt, teſtimoniuſ. Adſtipulatuſ hiſ ipſe in Hieroſolymis locuſ, & Golgo
tha rupeſ ſub patibili onore diſrupta. Antrum quoqꝫ illud, quo auilliſ
infernī iauaniſ corporuſ denū redidit animatum, quo purius inde feretur
in cœlum. Aut ſi adhuc uobis minus digna uidentur haec, que in terriſ ſub
ſtantia gerunt, accipite etiā ē cœlo adſtipulatorem fideliē. Solē uobis ipſum
horum produco teſtem: qui, cum hac fieri per impios uideret in terriſ, lu
men ſuum meridiſ abſcondit in cœlo. Requirite in Annaliſ uoſtriſ, inue
niētis temporibꝫ. Pilati, Christo patiente, fugato ſole interruptum tenebraſ
diem.

Syluanus epi
ſcopus.
Petrus Alex
andrinus.

Luciani pre
ſbyteri oratio
de Christo.

Acta Pilati ad
qua nunc falsoſ conſcribuntur
continentia acta Pilati,

LIBER NOVUS.

diem. Quod si terra, ſi coelo, ſi ſanguini eorum à quibꝫ ueritatem per formē
ta perqueritis, fidem non accommodatis, quomodo mei uerbi allegationi
bus q̄ credetis. Et cum penetiam his uerbiſ auditoribus ſuaderet copiſet, ar
ripuitbetur in carcerem, ibi q̄uā abſc̄ tumultu populi necari.

De his que aduersum nos tabulis exerciſ conſcripta ſunt. Cap. VII.

Ed & per alia nihilominus loca, tanta in breui crudelissimus tyrānus ad
ſuerſum nos excitauit, ut longe ſeuiora prioribus & diriora pararentur:
quando enim aduersum nos legationes prouinciarum uel urbiſ, quan
do tot & tanta imperialia edicta uenerāt, ita ut etiā aereis tabulis incidi leges
que aduersum nos datæ fuerant, tuberentur: quando pueris scholaris me
diatio de Pilato & Iefu haberet contumelie noſtræ gratia iuilla eſt, & confi
ciens referta blasphemij, per totū diē decantari: In hiſ uero legibus, quas ad
uerſum nos ere incisa ſingulis quibus ſpeciūtabit, proponerat uelut in iter
num manluras, iactanter latiſ & ſuperbē deſcriperat, quod ex quo Christia
ni ſeditibus ſuis urbiſbus q̄ pelluntur, & aeris eſſet latet temperies, & terra ſe
cunditas abundantior, ac legeſ ſcopia uberior: & idē ſatis recte conſuli ad
deorum immortaliū gratiam, quibus nullā ita acceptabiles uictimæ lit
ratur, quam ut iniuſum his hominū genus ex omnibꝫ locis, in quibꝫ eorū
maieſtaſ colitur, pelleretur. Addit quoqꝫ illud: Ut quoniam tā piam, tanqꝫ^{is laborabit.}
religiōſam petitionem hanc ab Imperatore popoſſerint, quicquid illud eſt
(quādū difficile uideatur) quod ſuis cōmodis ſtimet profuturum, pro hac
gratia nihil ſit quod impetrare non poſſent, rāntum ut hoc diligentius obler
uet, ne Christianis qualitercumqꝫ urbiſ concedatur ingressus.

De his que poſtmodum acciderunt bellis, peſtilē, fame: & de morte tyran
norum. Cap. VIII.

ET quidem quantū in hominibus fuit, ſatis in auguſtū res noſtrię opes q̄
coartate ſunt, ut ſecundum illud quod ſcriptum eſt, in hiſ scandalizari
poſſent etiā electi. Sed poſquam nihil reliqui apud homines rebus no Dei & machi
ſtis ſuperbē uifum eſt, omnipotens Dei prouidentia imbecilles hominū nā apparet, ſu
mentes periclitari ipſa desperatione non patiut. Continuo namqꝫ, nec mo
ra, dum adhuc per aliquas longias poſitas ciuitates impia mitteretur edicta, ſu
currit. arrogantiā tyrañnicē uocis refrenans, qua latet ſegetes pro Christianorū
fuga, & uberes frugibꝫ deſcriperat campos, imbræ reltrigit in nubibꝫ,
& effera arida ſterilitate ſegetes derelinquit. Arefcit etiam herba campo
rum, & non ſolū hominibꝫ fructum, uerum etiam pecudibꝫ pabulum
negat, famēcē tetra & obſcenā ubiqꝫ graſſat. Aeris quoqꝫ temperies, q̄
ſuis impis actibus deſcriperat famulari, in tantam corruptionē uerſa eſt, ut
humana corpora uerbiſ pefſimis, que ignis facer appellantur, necnon &
hi qui dicuntur Carbunculi replerent, ita ut ora hominū atqꝫ oculos oc
cuparent, ſi quis forte ex hiſ effugiat mortem, luminibus orbaretur. Sed
& alii nihilominus peſtilentibꝫ morbi uirorum, ac mulierum immenſe
multiitudines, & p̄cipue infantum, aceruatim cadebant. Additur illud eti
am hi malis, quod Armenianorū gens olim & utilissima & amicissima po
pū Romanū, dum ab eo Christiana religionis ritum (cui deuotissime uniſ ſum Romanos.
uerſa dedita eſt) in idolorum cultum mutare cogeretur, & daemons tene
Mutatio Reli
giōni pro Deo, inimici pro amicis, & pro ſocijs aduersari effecti, manu ſe ad
gionis caſa
uerſum nefaria eius edicta defenſare parant, ac ſpontē bella inferunt. Qua
ſimil omnia coaceruata ſtulē, ab eo poenias arrogantiā depoſcebant, pro
quo per fugam perſecutionemqꝫ Christianorū, pacem ſibimet, & rerum
GG 2 omnium

omnium copias, atq; ipsius etiam aeris temperiem deferiret factauerat. Igitur cum ipse & exercitus bello Armenico uehemeret & acriter urgeretur, populos per urbes & uicos, quib; diuina atq; humana prosperè cuncta cellura legum suarum autoritate promiserat, fames dira absq; ulla miseratione uafabat. In urbibus uero tanta per dies singulos multitudines cadebant, ut nec loca ad sepulturas inuenirentur. In agris uel uicis plurima domus penitus uacua remanserunt. Quod & si aliqui imminentem uidetres stragem, filios ad urbem uenundari adduxerant, dum emperor moratur, aut recesserat etiam ipse moriturus accedere cum liberis suis, quorum ex precio aelendos se separauerat, interabant. Aliqui uero dum radices herbaria sectabantur, earumq; succus animam sustentare tentabant, per urgente inedia, incauti letali aliquo haustu corrumpabantur. Mulieres quoq; matres familias, & honesto loco natu, ui famis cogente, pudoris oblitis, ad publicū stipes petenda gratia descendebant. Et quas uerecundia alspiceret in faciem hominum non sinebat, expetere aliquid sibi, uel etiam de manu rapere fames cogebat. Quam plurimi uero ita exhausti incedebant, ut simul acra magis carne carentis, quam homines putarentur, colore tetro, luminib; in profundum dimeritis, huc atq; illuc corpore nutribili, & iamq; lapsum in greediebantur, nec uoce iā si psem, sed ultimum trahenti spiritu depositentes: ita ut nonnunq; si forte fragmentum panis aliquis, quo frui non liceret, aspiceret, dū manum conatur extendere, nec desiderium uires corporis consequuntur, in medio conatus in ualidi sc̄iu frustre coicideret. Quod si forte quis locupletū miseratione per motū, impertiri aliquid cibū indigentib; uoluisset, confixus & prefocatus multitudine eorum, in quib; nemo erat qui repellendus uideret, deferebat inceptum, nec misericordia propositum, per uim eorū quos inedia impudentes efficerat, ualebat explere. Inter ea plateas omnes & angiportus erant omnia repleta cadaverib; mortuorum, nec erat omnino qui sepiet, dū & ipsi qui adhuc superesse uidebant, morbo inualidi essent, & quasi continuerunt mori. Ex quo fiebat spectaculum miserabile, ita ut sp̄lūrimū causib; deuorarentur. Igitur dura pestes ualidissima, fames & lues, diuidebant lues, sibi populi. Et pauperiorē quoq; quib; quotidianus uictus opere manus quereretur, uelut uicinos sibi & proximos populabatur inedia. Illos uero qui locupletes & referti opib; uidebantur, lues sibi uelut propriis uenientib; ita ut uideres numerosa familiae domū intra breue tempus ex uno in alterum contagione currente, extinctis omnib; uacua derelinqui. Sic discretis quidē castris fames luesq; sed uno mortis exitu bellantes, urbes atq; agros uastabant. Haec exxit legum Maximini, & elationis atq; arrogantiā eius, et iudicii de Christianis habiti remuneratio. Haec illius in Deum pietas, & religionis, ut asserebat coelitus tradita maiestas. Verū, ut superius diximus, cum & inhumata mortuorum cadavera, quos fames consumerant, in plateis facerent, & quos lues usq; ad unum interemerat, nihilominus inepuliti in dominib; manerent: qui uero superesse uidebatur, urgerentur inedia: claram eomis, & sponte Christianorum pietatem misericordiamq; imprecari: quosq; paulo ante extores patria & domo egerant, nunc suppliciter exorare, ut more sibi solito uiuentib; alimonie auxiliū deferat, mortuis inepulitis sepulturæ iusta persoluant. Apud ipsos tantummodo miserationes ualebant, apud ipso solos quæ humanitas sunt pietatisq; seruari. Nec tā etiam religionem, tam sanctam, tamq; in omnibus perfectam ullam esse, quæ universis hominib; confulere, tanquam propinquis & proximis suadeat. Nec esse alium ullū præter Christianorum Deū confitebantur. Tum uero nostrum

Ethnicis implo
rante Christia
nos.

rum populi, quibus reuera per Dei gratiā (quod maximē omnib; mirabile fuit) neq; fames in aliquo, neq; lues fuerat dominata, in nullo prorsus iniuriae memores, more sibi solito & ad misericordiam etiam nihilominus precepis dominicus instituti, conferre certatim unusquisq; prout poterat, cibos, & sustentare ac reficere pereuentes, & non solum cibos cum eis, sed & affectuum participare. Et quod indigentibus etiam parua sufficere uidebantur, quæ cū magna pietatis affectione præbebantur. Illos quoq; qui morbi contagione laborabant, ad quos nullus gentilium, ne propinquorum quidem introbat, sedula & frequenter visitatione curare, nec pati omnino aliquid per contagium: quippe quos gratia diuina circundarer, cadaveribus quoq; mortuorum sepultroram deferrere, & quæ sunt natura, iusta completere. Ita brevi, ingressu solo Christianorum per urbes & uicos malorum facies immuta ta, rebus ipsis atq; operibus ueram esse & piam religionem Christianorum in cordibus omnium scripti multò tenaciū, quam tabillis areis, eā falsam officia in genere tyrannus inciderat. Igitur cum hac à nostris ita gererentur, & per gesto iles. rum bonitatem tacita quadam prædicatione Dei nostri ueritas nosceretur, ita ut completum uideretur illud quod scriptum est in Exodus: Quia Aegy *Exod. 10.* pñis erant tenebra palpabiles & crassæ, filii autem Israel erat lux in omni bus habitationib; suis, pergit nihilominus Dominus Deus noster magni fieri in sanctis suis, & ceptæ uitritus opus prosperioribus successibus pro pagare, atq; iterum nobis in obscurō positis, splendore in sita lucis accende. Etenim secundum propheticum dictum: Cibauit nos pane lachryma *Psal. 79.* rum, & potum nobis dedit lachrymas, sed in mensura. Haec est ergo correptionis eius, emendationisque mensura, ut non in perpetuum indigneatur, neque in aeternum irascatur nobis; sed repræpitietur fatus suis spe- rantibus in se.

De uictoria Constantini Imperatoris. Cap. IX.

Tenim cum religiosissimus Imperator Constantinus, Constantij aequo moderatisimi & egregij principis filius, aduersum Maxentium urbis Romæ tyrrannum bellum pararet, atq; exercitum duceret, erat quidem iam tunc Christiana religionis fautor, uerius Dei uenerator, nōdum tamen (ut est solenne nostris initiatī) signum Dominicæ passionis acceperat. Cum igitur anxius, & multa fecit de imminentib; bellī necessitate per uolens iter ageret, atq; ad celum sc̄ipio oculos eleuaret, & inde sibi diuinum depreca retur auxilium, uider per sōporem ad Orientē partē in celo signum crucis igneo fulgore rutilare. Cumq; tanto uisu fuisse exterritus, ac nouo perturbaretur a pœcte, adflare sibi in angelos, dicentes: Constantine, *et tu regna* id est, in hoc uincere. Tum uero illius redditus, & de uictoria iam securus, signum crucis quod in celo uiderat, in sua fronte designat: & ita coelitus invitatus ad fidem, non militillo uideatur inferior, cui de celo similiter dictum est: Saule, Saule, quid ne perlequeris? ego sum Iesus Nazarenus: nisi quia hic non adhuc persequens, sed iam sequens inuitatur. Exin signū quod in celo sibi fuerat demonstrat, in militaria uexilla transformat, ac labrum *Lebrum uexil* quem dicunt in specie dominicae crucis exaptat: & ita armis uexillisq; re. *In nomen.* ligionis instructus, aduersum impiorum arma proficiscitur. Sed in dextera sua manu signum nihilominus crucis ex auro fabrefactum habuisse perhibetur. Verū non puto absq; re uideri, si paululum exceedētes, etiam quid propositi religiosus dux in hoc bello gesserit, proferamus. Igitur ubi diuinæ uitritus auxilio certus de uictoria effectus est, alio nihilominus astu reli gosi principis animus fluctuabat, quod scilicet Imperator Romanus & pa-

GG 3 ter pa-

*An. Dom. 315.
Constantinus
Augusti adver
sus Maxentium.
Modus initian
is Christianos.*

ter patriæ nominatus, & qui omnes, si fieri posset, qui ante se præcepit patrum gesserant, pietate & religione cuperet superare, non solum patriæ, sed ipsi urbi Romæ, quæ Romani Imperij caput est, bellum cogeretur inferre: nec sine oppugnatione patriæ quam tyrannus obsederat, reddere poterat patriæ libertatem. Angebatur hinc animus, & die noctuq[ue] Deum, cui se iam familiarem fenserat, precabatur, ne dexteram suam quam signo muniterat salutari, crux Romani sanguinis macularet. Hæc ei die noctuq[ue] poscenti præstiti diuina prouidentia. Et iam cum non procul à ponte Mulilio castra posuerit, ecce subito uelut uia diuina correptus Maxentius, agit in occursum, & proruens urbis Romæ portis, se qui se reliquæ exercitiū iubet, priorib[us] ipse obuio precurrit armatus. Iuferat autem nauibus ad decipiendas complicitis, fluvium sterni, & superpositis pontibus exequari. Vt ergo ipse equestris ac præcursor, oblitus operis sui, cum paucis aggreditus est pótēm, subfiderena uesi: & in profundum demersus, totiū bellii futuras cades unius nefandica pitis sui diremit interitu, atq[ue] impollutam religiosi principis dexteram ac ciuii crux reuauit. Tum uero nihil minus in hoc quam in Mole apq[ue]. Hebraorum populo gestum uideres, ut dignè etiā super his dici deberet: Cur rus Pharaonis & uitrum eius proiecitur in mare. Electos ascensores, ternos stratores demerit in rubrum mare, ponto adoperuit eos. Ita namq[ue] Maxentius, atq[ue] hi qui cum ipso erat armati satellites, demersi sunt in profundum: pontibusq[ue] his deuolutus est, quos ad religiosi præcepit aptauerat extitum; u[er]o & illud super eo competenter dicitur: Lacum aperuit, & effudit eum, & incidit in foueam quam operatus est. Cōuertetur dolor eius in capite eius, & in uertice ipsius iniurias eius descendat. Hæc impijs cōpetenter aptantur. Constantino uero tanquam famulo Dei dignè illa iungentur, quæ Moy

Exod. 15. mulius pons. Maxentius p[ro]r[er] in fluvio.

Exod. 15. psal. 7. psal. 15. constantini triumphi.

Statua con[stituta]n. Licinio Cesar. An. Dom. 316. Constatini Licinij Cef. lex. de colendo Chri[st]i. ft.

psal. 7. post uitioriam prostratis cecinis inimicis, dicens: Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est, equum & ascelorem proiecit in mare. Adiutor & protector meus est, & factus est mihi in salutem. Quis similis tibi in diis Domine? quis similis tibi gloriosus in sanctis, mirabilis in claritate, faciens prodigia? Hæc etiam si non uerbis, rebus tamen gestisq[ue] Constantinus ipsi, quo uitioriam meruerat, excelsò concinens Deo, urbem Romanam n[on] umphaturus ingreditur. Tum uero lati omnes cum coniugibus ac liberis, Senatus Populusq[ue] Romanus in genit peste liberari, & iugo tyranice immanitatis exempti, Constantinum uelut salutis autorem ac relittitorem libertatis excipiunt. Ille tamen nec in laudes acclamantis populi, nec in plausum tanta urbis actalis, animos relaxabat: neq[ue] sua uirtutis rem gemit, sed diuino muneri deputabat. Statim deniq[ue] ubi imagines sibi ob honorem triumphanti Senatus erexit, texillum dominicae crucis in dextera sua iubet depingi, & subter adscribi. Quia in hoc signo singulari, quod est uera uirtus in ligno, urbem Romanam, Senatumq[ue] & populum Romanum iugo tyranice dominationis erexit, pristina libertati nobilitatiq[ue] restituit. Per id tempus conspirante etiam tum secum Licinio (nondum enim in id uelut inciderat, quo postmodum delapsus est) scientes & profentes autorem sibi honorum omnium Deum, una eademq[ue] sententia legem statuum, in qua emij[us] Cef. lex Deum Christianorum plenissimis laudibus profectiunt, & ipsum sibi a de colendo Chri[st]i torem totius uirtutis atq[ue] operis profitentur, ipsumq[ue] de tyranno præstitisse uitioriam, & ideo ab unituersis huic uenerationem cultumq[ue] deferendum. Hanc legem etiam ad Maximum, qui tunc orientis partib[us] dominabatur, amicitiasq[ue] eorum expetere uidebatur, emitunt. At ille ingentibus imperiorum rebus gestis perterritus, tametsi quæ scribebantur, contraria sibi &

aliena

aliena mentis sive proposito uiderentur: tamen quoniam resistere non audebat, & rursum alienæ autoritati cedens, inuitus uideri in hoc uenisse erubefcebat, metu simile ac pudore ulius misericordia: ijs statuit, uelut ex suo arbitrio atq[ue] autoritate legem pro Christianis similis sententia promulgare, Lex Maximini.

ni singulis fe

sauere Christi

se Christianorum gentem tanquam deorum cultui aduersam, penitus esse

delendam: se quoq[ue] aliquandiu ratum, simili debere uti sententia. Sed quo-

niam eo magis gens ista propagetur & crescat, quo maximè putatur inhibe-

ri, uelle se potius, ut si quidem blandis quis ad deorum cultum persuasioni-

bus acquiscat, recipiat: nullus uero cogas inuitus, sed habeat in arbitrio

u[er]o, quo quisq[ue] uelit titu colere Deum: neq[ue] pro hoc commotionem ullam,

uel perturbationem prouincialibus inferendum. Hæc Maximinus ad Sabi-

num præfectum scribit, cum tamen omnes scirent eum non id animo gerere.

sabinus p[ro]f[ess]us

re, sed simulata hæc humanitate decernere. Denique nostrorū nullus audie-

bat uel cœcilia agere, uel in publico quicquid ad religionem pertinet

commouere: id est, uel ecclesiis reparare, uel si quid huiusmodi usus in ostier

poscedat explorare, quod fieri ex ad eum ab Imperatoribus missa senserat.

Sed ille impius & mente ferox, hoc solum quod metus extorquet, indul-

ferat: nec in aliquo mutauit affectum, donec digna in eum uerbera ultio di-

wina proferet. Etenim cum contra meritum & capacitatem mentis suę uel

nomen Augusti, uel Imperium presumplisset, uir in quo nihil prudentia,

nihil sobrietatis aut moderationis inerat, arrogancia tumidus, & superbia

inflatus, extollit & erigit etiam aduersum regni locos ceperit, in quibus rega-

lis instituti morum probitate, & sobrietatis ac religiosis gratia resulgebat.

Audetigit primò se inter eos honore constitutre priorem, ac non multo

pōlupto feedere, bellum Licinio conatur inferre: & breui omnia pertur-

An. Dom. 316.

bars, modo urbes quatere, modo exercitum fatigare. Ad ultimum ferens

Maximinus ad

demonibus, & nomine deorum suorum, cum immensa militum multitudi-

uerum Licini

neprocedit ad bellum. Sed uictoria illum qui Deo atq[ue] hominib[us] inuisus

erat refugiens ad partem alteram transit. Et cum ferro cecidisset eius exerci-

cius, pauci qui superuerant uidentes eum militum copijs & diuino fau-

te nudatum, manum fortioribus tradunt. At ille simili ut se à diis suis dece-

Fuga Maximi

ptum, & ab hominib[us], defertum uidet detractis in perij insignibus, que nec ni-

decenter unquam gesserat, turbis se calonum fugitantium permiscens, tur-

pit atq[ue] infeliciter bello exemptus, per agros ac uicos latitans, tandem ad

ea loca que hostibus carere uidebantur, euasit: uanis suis persuasiōnib[us]. Illud

multo uerius esse praestiens, quod diuina scriptura pronunciauerat, di-

cens: Non sit saluus rex per multitudinem uirtutis sive, nec gigas saluus erit

p[ro]f[ess]us

in multitudine fortitudinis sive. Fallus equus ad salutem, in abundantia au-

tem uirtutis sive non erit saluus. Ecce oculi Domini super timentes eū, pe-

stantes super misericordia eius, ut liberet à morte animas eorum. Igitur cum

omni dedecore atq[ue] ignominia tyranus, posteaquam regreſsus est ad pro-

pria, primò tanquam furore quodam se digno accensus, plurimos sacerdo-

tes deorum suorum, & diuinos quos anteā mirabantur, & quorum responsis

confidens, bella commouerat, ut deceptrices fallacesq[ue], & qui salutem suam

regumq[ue] prodidissent, interfici iubet. Post hæc gloriā laudemq[ue] Deo Chri-

stianorum referit, & sera poenitentia conuerionem in ipsa uita sua damnatione meditatus, cum grauissimam mortem morbis erga semetipsum cer-

tantibus diceret, legem pro libertate ac securitate Christianorum scribit.

Citius exemplum infra icriptum est.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE
IMP. CAES. GALERIVS MAXIMINVS GERMA-
NICVS, SARMATICVS, PIVS, FELIX,
INVICTVS, AVGSTVS.

An Dom. 314. Indesinenter curam prouincialium nostrorum gerentes, & utilitatibus Epistola Maxi eorum uel commodis confulentes, quæ ad commune & publicum bonum nisi pro Christi spectant, quæc animis cunctorum charæ & incunda sunt, nunquam defini-
mus prouidere. Vnde cognitum esse omnibus hominibus non dubito, ma-
nifesteque compertum, ex eo somite quo iussum fuerat, à diuis principibus
Diocletiano & Maximiano parentibus nostris inhiberi conuentus Christia-
norum, plurimas direptiones & prædas ab officiis factas, idq; per dies singulos in detrimentum nostrorum prouincialium proficisci (quorū nos
curam præcipuum habere gestimus) ita ut bonis suis penè ac patrimonio
euoluerentur. Super hac re anno præterio legem dederim, ut si quis uel
let geni huic uel religione adhære, a nullo prouerso uoluntas eius, ac pro-
politi libertas impediretur, sed satisfaceret animis suis, atq; haberet licenti-
am absq; ullo metu uel suspitione agere quod liberet. Verum ne nunc qui-
dem latere nos potuit, quod quidam ex iudicibus tentauerint permouere
rursum prouinciales nostros, & uelut ex nostra eos auoritate turbare, quo
selicet & pigriores erga religionem quam diligunt, redderentur. Igitur ut
in posterum omnis merus uel ambiguitas auferatur, huius edicti nostri-
le sanctimus, ut cunctis innotescat licere his qui Christianum sectam religio-
nem uenerantur, hac nostra indulgentia largitate, ut unusquisque quemad-
modum uult, & prout animo libet, religioni huic solennitatiq; deferuerit.
Sed & orationum domos, id est Dominicā iua, ut instaurent pro uolante
sua, permittimus. Sanè quo in omnibus cumulatim habeatur haec nostra
largitio, etiam illud haec lege sanctimus, ut si que domus, agri, uel qualibet
prædia ex Christianorum bonis ante hanc parentum nostrorum præceptis ad
fisci ius fuerant sociata, si qua etiam ibi ad aliquid competit a fisco, uel ipsa
sunt distracta, aut dono in aliquem conlata, haec omnia in antiquius Christia-
norum præcipimus reuocari, dominisq; proprijs uniuersa restituiri: ut &
in hoc nomine pietatis nostræ beneficium capiant. Talibus Maximinus
nunc demum uititur legibus, qui ante annum non integrū æreis aduer-
nos tabulis, tanquam in aeternum permanensuris, sanxerat poenas. In quibus
nos uel impios, urbis & agri exiles, ac totius penè terra profugos ef-
fici iussuerat. Verum ne nunc quidem erat eius integra & ex corde consilio
sed uelut precium quoddam, huiuscmodi leges offerebat Deo: & quoni-
am deorum suorum spes eum prius in bello deceperat, per haec tanquam mutu-
tatis patrocinij, bellum, tentabat adorari, ignorans uanissimus, quod ab ho-
minibus nequam ad prauum incepit, neque officijs, neque præmissis po-
test redimi Deus.

De perditione ultima inimicorum nostrorum. Cap. X.

Variat hec nō
nihil cū Gre-
cis, scilicet plu-
ris sive quā in
Grecis, nolui
quoquecum au-
ferre.
An Dom. 315.
Maximinus mo-
dificat Dei, & scelerum se peccnam profitetur expendere. Ad ultimum ta-
men

men morbo prius luminib; amissis, & tunc magis quid aduersum Christum
impunitatis admiserit uidens, uiuendi finem fecit. Sed defuncto eo, qui erga
Christianos nunc inaudita crudelitate, nunc simulata uenia agebat, aperta
indulgentia legitimorum principum, & absq; ulla iam suspitione, ecclesia-
rum statu multo etiam clarior quam prius fuera reparari coepit. Verbum
uero Dei & doctrina Christi, lögē glorioius & liberius propagabatur. Tu-
puderet eos aspectus ipse publicis, nec eleuare oculos in hominum faciem
auderent. Et enim cum primum ipse Maximinus imperialibus edictis tyran-
solocutus & impius, & Deo atq; hominibus inuisus suscit pronunciatus, rabule-
que eius picta, uel imagines æreæ, alia deinceps præcipitari iuberentur, alie-
uero atris furcata coloribus oblitterari: tanta subito rerum facta couersio est,
ut eius qui dudum aduersum Christianos de poenæ æternitate cœlebat, nunc
etiam nomen aut reuelleretur de memoria hominum, aut cum opprobrio
ac dedecore feruelleretur. Iudices quoq; eius, quos ille in tyrannicis domina-
tionibus ministros scelerum habuerat, legitimis principiis uelut impunitatis
& crudelitatis satellites interfici iubebant. In quibus maximus flagito-
rum eius signifer Peucedius fuit, qui secundo ab eo & tertio conful proue Peucedius,
scilicet ac præfecturæ tenuit culmen. Sed & Quintianus similiiter primis Quintianus.
apud eum honoribus luctus, quin Aegypti partibus aduersum Christiani-
norum sanguinem inaudita sauita & crudelitate gravisstus est. Sed & alijs
plurimi per quos Maximini impunitas somenta cœperat. In quibus & The-
oecenius ultorem tandem profanorum actuum esse comperit Dei, qui con Theocenius,
serat apud Antiochiam similiæ gratia, etiam præsidialibus à Maximino
fisco fuerat honoratus. Sed cum Licinius iussisset Antiochiam & magi-
cæ artis studiosos ad poenam iussisset inquiri, sacerdotes illi atq; aruspices
nouelli simulacri, horum uel socij uel etiam magistri deprehendunt. Cum
queab his inquireretur, quo pacto uel responda redderet simulacrum, uel
prodigia quædam facere uidetur, dissimulare primò, postea tamè artius
interrogari: totius ludi compositam ac compaginatam machinam pandit,
& arte Theocenii fatentur cuncta facta. Igitur primo omnium ipsum tantæ
deceptionis auctorem Theocenium tum deinde ceteros magica artis mini-
stros, quos ille sacerdotes nouelli dæmonis atq; aruspices collocarat, dignis
excruicando supplicijs duci iubet. Quibus addūctus etiam filii Maximini, filii Maximini
quos ille iam imperij socios assumperat. Sed & propinquos eius, qui se ob n.
huiusmodi necesse studit, molestissimos erga ciues & prouinciales exhi-
buerant, paribus supplicijs afficit. Stulti & uerberes, qui non audierint cō-
monitione diuinarum literarum, dicentes: Nolite confidere in principib; psal. 148.
negi in filiis hominum, in quibus non est salus. Exhibit spiritus eius, & reuer-
teretur in terram suam, in die illa peribunt omnes cogitationes eorum. Nos
autem quibus spes & salus in omnipotenti Deo consistit, & in rege omni-
um Christo Salvatore nostro, ac redemptore animarum nostrarum,
& correptionem libenter ab eo sufficiimus, & pacem ue-
niamq; ab ipso similiiter expectamus.

GG 5 EV.